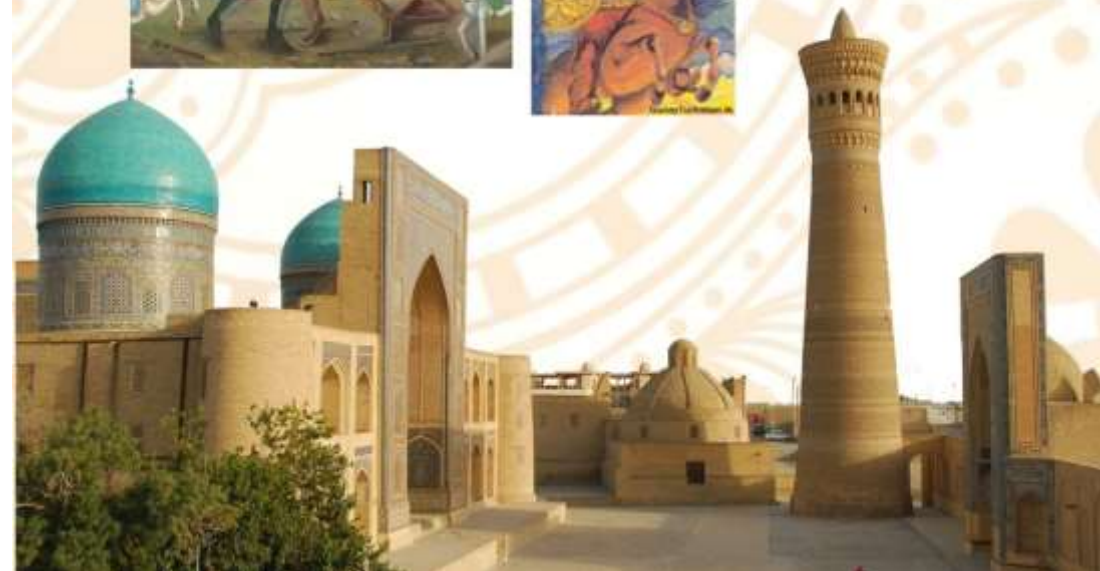


O'ZBEK BOLALAR FOLKLORINI TO'PLASH VA O'RGANISH VA NASHR QILISH MUAMMOLARI

Xalqaro ilmiy – amaliy anjuman

MATERIALLARI



**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI
SPORT FAOLIYATI VA PEDAGOGIKA FAKULTETI
BOSHLANG‘ICH TA’LIM KAFEDRASI**

**“O‘ZBEK BOLALAR FOLKLORINI TO‘PLASH VA O‘RGANISH VA
NASHR QILISH MUAMMOLARI”**

**XALQARO ILMIY-AMALIY ANJUMAN
MATERIALLARI**

**«ПРОБЛЕМЫ СБОРА, ИЗУЧЕНИЯ И ПУБЛИКАЦИИ
УЗБЕКСКОГО ДЕТСКОГО ФОЛЬКЛОРА»**

**МАТЕРИАЛЫ
НАУЧНО - ПРАКТИЧЕСКОЙ КОНФЕРЕНЦИИ**

**“PROBLEMS OF COLLECTION, STUDY AND
PUBLISHING OF UZBEK CHILDREN'S FOLKLORE”**

**MATERIALS
OF THE INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL
CONFERENCE**

2023-yil 8-9-noyabr

BUXORO – 2023

Ilmiy anjuman dasturiy qo‘mitasi

- | | | |
|----------------|---|--|
| O.X.Xamidov | – | Buxoro davlat universiteti rektori, iqtisod fanlari doktori, professor, rais. . |
| T.H.Rasulov | – | Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo‘yicha prorektor, rais muovini |
| F.N.Nurulloev | – | IT va IFR departamenti boshlig‘i, a‘zo. |
| A.R.Hamroyev | – | Boshlang‘ich ta‘lim kafedrası mudiri, pedagogika fanlari doktori (DSc), professor, a‘zo. |
| M.M.Yuldasheva | – | Boshlang‘ich ta‘lim kafedrası katta o‘qituvchisi, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori(PhD), a‘zo. |
| A.Sh.Husenova | – | Boshlang‘ich ta‘lim kafedrası katta o‘qituvchisi, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori(PhD), kotib. |

Ilmiy anjuman tashkiliy qo‘mitasi

- | | | |
|-----------------|---|---|
| T.H.Rasulov | – | Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo‘yicha prorektor, rais. |
| O‘.U.Rashidov | – | Moliya va iqtisod ishlari bo‘yicha prorektor, a‘zo. |
| F.N.Nurulloev | – | IT va IFR departamenti boshlig‘i, a‘zo. |
| Q.R.To‘xsanov | – | Filologiya fakulteti dekani, f.f.d.(DSc), a‘zo. |
| A.R.Hamroyev | – | Boshlang‘ich ta‘lim kafedrası mudiri, p.f.d. (DSc), prof., a‘zo. |
| D.Z.Rajabov | – | O‘zbek tilshunosligi va jurnalistika kafedrası mudiri, f.f.d., a‘zo. |
| H.P.Eshonqulov | – | O‘zbek tili va adabiyoti kafedrası mudiri, f.f.n., dots., a‘zo. |
| D.S.O‘rayeva | – | O‘zbek tili va adabiyoti kafedrası professori, f.f.d., a‘zo. |
| R.R.Xalilova | – | Boshlang‘ich ta‘lim kafedrası dotsenti, f.f.b.f.d.(PhD), a‘zo. |
| M.G.Navro‘zova | – | Boshlang‘ich ta‘lim kafedrası dotsenti, f.f.b.f.d.(PhD), a‘zo. |
| Sh.B.Babayeva | – | Boshlang‘ich ta‘lim kafedrası dotsenti, a‘zo. |
| N.B.Boymurodova | – | Boshlang‘ich ta‘lim kafedrası o‘qituvchisi, a‘zo. |
| A.Sh.Husenova | – | Boshlang‘ich ta‘lim kafedrası katta o‘qituvchisi, p.f.b.f.d.(PhD), kotib. |

Mas‘ul muharrir

A.R.Hamroyev, pedagogika fanlari doktori (DSc), professor.

Taqrizchilar:

Q.R.To‘xsanov, filologiya fanlari doktori (DSc), professor.

M.G.Navruzova, filologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent.

O.X.Xamidov **Buxoro davlat universiteti rektori**

O'zbek folklorshunosligi ko'p tarmoqli fan yo'nalishi bo'lib, hozirgi kunda uning eposshunoslik, ertakshunoslik, qo'shiqshunoslik, musiqa folklorshunosligi kabi bir qator fundamental tadqiqot yo'nalishlariga ega. Shuningdek, hozirga qadar mifologiya va qadimgi davr folklori, o'zbek folklorining tarixiy taraqqiyoti, marosim folklori, bolalar folklori, xalq lirikasi, folklor va yozma adabiyot munosabati, o'zbek folklorining epik janrlar tizimi, xalq dostonchiligi, dostonchilik maktablari va ularning epik an'analari, turkiy xalqlar folklorining o'zaro aloqalari va folklorda janrlararo munosabatlar, og'zaki teatr va xalq tomosha san'ati, xalq musiqasi va an'anaviy raqs san'atini o'rganishga doir qator tadqiqotlar silsilasi yuzaga kelgan.

O'zbek folklorshunoslari xalq og'zaki badiiy ijodi asarlarini to'plash va tadqiq etish bilan shug'ullanibgina qolmasdan, folklor namunalarini nashr qilish borasida ham salmoqli natijalarga erishdilar. Jumladan, "O'zbek xalq dostonlari" silsilasida nashr etilgan qator epik asarlar, "O'zbek xalq ijodi" ko'p jildligining qirqqa yaqin tomlari chop ettirilganligi, shuningdek, o'zbek xalq maqollarining ikki jildlik akademik nashri, keng kitobxonlar ommasiga mo'ljallangan ko'plab alohida nashrlar buning yaqqol dalilidir.

Mamlakatimizda boshqa fanlar qatori o'zbek folklorshunosligi fani ham o'zining yangi taraqqiyot bosqichiga ko'tarildi. "Alpomish" dostoni yaratilganligining 1000 yilligi keng tantana qilinishi xalq og'zaki badiiy ijodiyotini tadqiq va targ'ib etish borasida mislsiz katta imkoniyatlarga yo'l ochib berdi. Folklorshunoslik tarixida birinchi marta "Go'ro'g'li" turkumiga kiruvchi dostonlarning Rahmatulla Yusuf o'g'lidani yozib olingan barcha namunalari to'la holda nashr ettirildi. Bundan tashqari, o'zbek xalq maqollari, marosim qo'shiqlari, afsona va rivoyatlardan tuzilgan majmualar o'quvchilar qo'lga yetib bordi. O'zbek folklorshunosligi xalq ijodi asarlarini ilmiy tadqiq etish borasida ham jiddiy yutuqlarga erishdi. Xalq eposining o'ziga xos tabiati, epik syujetlar genezisi, motivlar poetikasi, obrazlar silsilasi xususida yangidan-yangi tadqiqotlar yuzaga keldi. Marosim folklorining janrlar tarkibi, hududiy-lokal xususiyatlari, "kelin salom", "yor-yor", "lapar", "o'lan", "olqish" kabi janrlarning tarixiy asoslari va badiiyatiga doir ilmiy tadqiqotlar yaratildi.

O'zbek folklor asarlaridagi badiiy vazifalari, o'zbek xalq og'zaki badiiy ijodiyotidagi personajlar, "Avesto" va o'zbek folklori, o'zbek mumtoz adabiyotida folklorizmlar, folklorning hozirgi adabiy jarayondagi o'rni, hozirgi tarixiy-folkloriy jarayon izchil o'rganilayotganligi folklorshunoslikni yangi bosqichga ko'tardi.

Ushbu vazifalarni amalga oshirish yo'lida "o'zbek bolalar folklorini to'plash va o'rganish va nashr qilish muammolari" mavzusida Xalqaro ilmiy-amaliy anjumanda ishtirok etish o'ziga xos o'rin tutadi. Shunday ekan, ta'lim sifatini baholash sohasidagi yangi xalqaro tadqiqotlar haqida xalq ta'limi tizimi xodimlari, o'qituvchilar hamda ushbu sohaga qiziquvchilar uchun ma'lumot berish maqsadga muvofiq.

tushunchalarining qaror topishiga, shularni imkoniyatlari ko‘taradigan darajaga xizmat qiladigan so‘z zaxiralarini muttasil boyitishga ko‘maklashish maqsadi ko‘zlanmog‘i shart. Shundagina asarni o‘z vazifasini muvaffaqiyatli bajargan deb hisoblash mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

- 1.Ro‘zyieva S.H. Modellashtirish texnologiyasi umumiy o‘rta ta’limda sintaksis bo‘limini o‘qitishda optimal yondashuv sifatida. //Ta’lim va innovatsion tadqiqotlar. – Buxoro, 2021. 6-son. - B.40-48. (13.00.00.№18)
- 2.Ro‘ziyeva S.H. Method of Teaching Uzbek Language in Higher School in Paradigm Personally Oriented Education// International Journal on Integrated Education. e-ISSN:26203502, P-ISSN:26153785 VOLUME 5, ISSUE 4 April-2022. (Electronic). Impakt Faktor SJIF:7,462 P. 105-108.
- 3.Xasanboeva O.U. va boshq. Maktabgacha ta’lim pedagogikasi. T.: Ilm ziyo. 2006.
- 4.Sodiqova Sh.A. Maktabgacha pedagogika. T.: Tafakkur bo‘stoni 2013

4-SEKTOR: BOLALARDA NUTQIY KOMPETENSIYALARNI RIVOJLANTIRISHDA FOLKLORNING O'RNI

БОЛАЛАРДА НУТҚИЙ КОМПЕТЕНЦИЯЛАРНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА ФОЛКЛОРНИНГ ЎРНИ

Холиқов Ихтиёр Розикович
Бухоро давлат педагогика институти
ҳарбий таълим факультети доценти

Аннотация: Мазкур мақолада болаларда нутқий компетенцияни ривожлантиришида фольклорнинг ўрни ҳақида сўз юритилади. Бундан ташқари, миллий қадриятлардан бўлмиш фольклорнинг болалар ривожигаги ўрни, болада моторикани ривожлантириши ҳақида ҳам фикрлар таҳлил қилинган.

Kalit so'zlar: Nutqiy kompetensiya, motorika, omil, rivojlanish, psixika, tafakkur.

Аннотация: В данной статье рассказывается место и роль фольклора в развитии речевой компетентности у детей. Кроме того, проводится анализ национальных ценностей в развитии моторики и мышлении у детей.

Ключевые слова: Речевая компетентция, моторика, фактор, развитие, психика, мышление.

Annotation: This article describes the place and role of folklore in the development of speech competence in children. In addition, an analysis of national values in the development of motor skills and thinking in children is carried out.

Key words: Speech competence, motor skills, factor, development, psyche, thinking.

Kirish. Keyingi yillarni jamiyatimizda tub o'zgarishlar, keng qamrovli islohotlar amalga oshirilib kelinmoqda. Jumladan, 2017-yilda qabul qilingan "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi" 2017-2021-yillarda mamlakatimizni kompleks rivojlantirish, shuningdek, yurt taraqqiyotini ta'minlashning ustuvor jihatlarini belgilab bergan dastur bo'lib xizmat qildi. Shubhasiz, 2017-2021-yillar mamlakatimiz tarixida "Yangi O'zbekiston" jamiyatini barpo etish va "Uchinchi Renessans" poydevorini qo'yishdek ulug'vor maqsadlarga kirishilgani bilan qoladi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni, 29.10.2020-yildagi PF-6097-sonli "ILM-FANNI 2030-YILGACHA RIVOJLANTIRISH KONSEPSIYASINI TASDIQLASH" to'g'risidagi farmoni amalga oshirilayotgan islohot va tashabbuslarning uzviy davomi sifatida nafaqat mahalliy, balki xalqaro ekspertlar tomonidan ham e'tirof etib kelinmoqda. Islohotlar kontekstida ta'lim va fan sohasiga bo'layotgan e'tibor alohida e'tirofga loyiq. So'nggi yillarda barcha turdagi ta'lim bosqichlarini tubdan takomillashtirish bo'yicha qator ishlar amalga oshirilganligi, mazkur yo'nalishning davlat siyosati darajasida e'tibor qaratilayotganidan darak beradi. Ilm-fan sohasida qabul qilingan qaror va farmonlar amaliy jihatdan hayotga yaqinligi bilan ajralib turadi. Ta'lim muassasalarida, xususan, umumiy o'rta ta'lim maktablarida o'quvchilarning kommunikativ kompetensiyalarini shakllantirish, nutqiy ko'nikmalarini rivojlantirish kompetensiyaviy va shaxsga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyalarining muhim sifatlaridan sanaladi. Kommunikativ kompetensiyalar o'quv fanini puxta o'zlashtirish, ijtimoiy munosabatlarga kirishish, tanqidiy va nostandart tafakkur tarziga erishish, o'z fikrini aniq va tushunarli bayon qilish bilan bog'liq nutqiy faoliyat mahsuli ekan, o'quvchilarda mazkur kompetensiyalarni shakllantirish va rivojlantirish masalasiga maktabgacha ta'lim davri va umumta'lim maktablarining dastlabki bosqichlaridan katta e'tibor qaratish lozim va bu, ayni paytda, o'quvchilarda shaxsiy kompetensiyalarni shakllantirishning eng muhim shartlaridan biri hamdir.

Bola nutqini rivojlantirish masalasi pedagogikaning asosiy vazifalaridan bo'lib kelmoqda. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, bolalar nutqini shakllanishi bir necha omillarga bog'liq. Mazkur omillarni to'g'ri tahlil qilish, bu yo'nalishda amaliy natijalarga erishish maqsadida oila hamda

ta'lim muassasasini hamkorligi muhim rol o'ynaydi. Bola nutqini rivojlanishiga bevosita bog'liq bo'lgan omillarni tahlil qilar ekanmiz, oila va ta'lim muassasasidagi muhit, bolaning imkoniyatlari, uning ruhiy holati, jismoniy sog'lomligi, faolligi, aqliy va estetik sifatlarini e'tiborga olish muhim ekanligini unutmasligimiz kerak. Bola nutqini rivojlanishida ming yillik tarixga ega boy folklor namunalari, xalq og'zaki ijodi bevosita katta turtki bo'lib xizmat qilishini kuzatishimiz mumkin.

Mazkur yo'nalishda tadqiqot olib borgan olimlarning fikrlariga ko'ra, folklor bola nutqini rivojlantirishda, undagi yashirin qobiliyatlarni ro'yobga chiqarishda muhim turtki rolini o'ynar ekan. Jumladan, folklordagi raqs, ashula, musiqa, bola psixologiyasining ijobiy tomonga o'zgarishi uchun xizmat qiladi. Hunarmandchilik, tasviriy san'at kabi yo'nalishlar bola ongini rivojlantirishga uning motorikasini sifat darajasini yuqori pog'onoga ko'tarishda muhim rol o'ynaydi.

Xalq og'zaki ijodi, bola tarbiyasida, xususan, ularning nutqini rivojlantirishda katta imkoniyatlar va juda boy qadriyatlarga ega so'z san'ati turidir. Xalq og'zaki ijodining, afsona, rivoyat va ertak kabi janrlari, dunyoqarashi shakllanmagan bolaning tasavvurini, dunyoqarashini, xotirasini, nutqini rivojlantirishga xizmat qiladi. Ayniqsa ertakl va rivoyatlardagi ezgulikning yovuzlik ustidan g'alaba qozonishi, mehnatsevarlik, rostgo'ylik kabi jihatlari bola tarbiyasiga uning nutqiy kompetensiyalarini rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Buyuk mutafakkir bobomiz A. Avloniyning pedagogik qarashlarida bolalar nutqiy faoliyatini rivojlantirish masalasi badiiy adabiyot bilan bogliklikda qaraladi. U pedagog sifatida badiiy adabiyotning lingvistik va kommunikativ imkoniyatlarini bolalar ma'naviy kamoloti, xususan, nutqining rivojlanishida asosiy omil sifatida ko'radi. Avloniyning dastlab yaratgan darsliklarida berilgan kichik hikoyalarning ikki jihatini ajratib ko'rsatish mumkin:

1) hikoyalardagi ibratli xulosalar o'quvchilarning dunyoqarashini kengaytirish, hayot haqidagi xulosalarini boyitish, tafakkurini o'stirish bilan bog'liq tarbiyaviy jihat;

2) hikoyalarni o'qish jarayonida o'zlashtiriladigan nutqiy ko'nikmalar bilan bog'liq ta'limiy jihat.

Abdulla Avloniy o'zining ta'lim va tarbiya konsepsiyasida bolalarning nutqiy qobiliyatlarini o'stirish masalasiga e'tibor qaratgan, ularni o'zlashtirishda badiiy adabiyotga asosiy vosita sifatida qaragan.

Xulosa. Xulosa o'rnida aytish mumkinki, bolalar nutkini rivojlantirish masalasi keng qamrovli va ko'p omilli pedagogik muammo sifatida pedagoglar e'tiborini ko'pdan beri jalb qilib kelmoqda. Bolalarda nutqiy kompetensiyalarni rivojlantirishda folklorning o'rni beqiyos ekanligi o'z isbotini topgan va bu yo'nalishda ko'plab ilmiy tadqiqotlar hamda izlanishlar olib borilmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Maktabgacha yoshdagi bolalar nutsining rivojlanishida muomala etikasi. Mayram Samadovna Xodjiyeva Oliyabegim Solijon kizi Farmonova.

2. Babayeva Dono Razzoqovna. Nutq, o'stirish metodikasi. O'quv qo'llanma. Toshkent – 2009 y.

3. Xoliqov, I. (2022). Bo'lajak o'qituvchining asosiy kompetentligini rivojlantirish. Buxoro davlat universitetining Pedagogika instituti jurnali, 2(2).

4. Xoliqov, I. (2022). The Concept of Military Pedagogical Competence and its Formation in Military Faculty Students. Buxoro davlat universitetining Pedagogika instituti jurnali, 2(2).

5. Rozikov, K. I., & Ikhtiyorovich, K. R. (2023). Training of highly competent specialists in the field of physical education and sports. Horizon: Journal of Humanity and Artificial Intelligence, 2(5), 767-770.

6. Xolikov, i. (2021). The importance of artistic literature in the militarypatriotic education of youth. Центр научных публикаций (buxdu. uz), 6(6).

7. XOLIQOV, I. (2022). Yoshlarni harbiy vatanparvarlik ruhida tarbiyalashda harbiy an'analarning o'rni. Buxoro davlat universitetining Pedagogika instituti jurnali, 2(2).

ФОРМИРОВАНИЕ ЛИЧНОСТИ НА ОСНОВЕ ФОЛЬКЛОРНЫХ ПРОИЗВЕДЕНИЙ

Тиллабаева Феруза Абдулазизовна

Докторант АГУ.

Старший преподаватель

кафедры узбекского и

иностранных языков

“UNIVERSITY OF ECONOMICS AND PEDAGOGY”

Аннотация: в статье говорится о приобщении детей к народной культуре и о том, что фольклор является благодатной почвой для воспитания и развития духовно-нравственных качеств в личности ребенка. Приводятся примеры из малых жанров детского фольклора, играющих ценную роль в воспитании личности, гармонично сочетающего в себе духовное богатство, моральную чистоту, физическое совершенство и смекаливость. Анализируются на сопоставительной основе узбекские и русские загадки, несущие характер легенд, что служат для развития мышления и речи детей.

Annotatsiya: maqolada bolalarni xalq madaniyati bilan tanishtirish va folklor bola shaxsida ma'naviy-axloqiy fazilatlarini tarbiyalash va rivojlantirish uchun qulay zamin ekanligi haqida so'z boradi. Ma'naviy boylik, yuksak axloq, jismonan barkamollik va zukkolikni uyg'unlashtirgan, shaxs tarbiyasida qimmatli rol o'ynagan bolalar folklorining kichik janrlaridan misollar keltiriladi. Rivoyat xarakteriga ega o'zbek va rus topishmoqlari qiyosiy tahlil qilinib, bolalarning tafakkuri va nutqini rivojlantiruvchi ahamiyati yoritiladi.

Annotatsion : the article talks about introducing children to folk culture and that folklore is fertile ground for the education and development of spiritual and moral qualities in a child's personality. Examples are given from small genres of children's folklore that play a valuable role in the education of the individual, harmoniously combining spiritual wealth, moral purity, physical perfection and savvy. Uzbek and Russian riddles, which have the character of legends, are analyzed on a comparative basis, which serve to develop the thinking and speech of children.

Стремительно меняется современная жизнь, меняются нравы, стиль взаимоотношений между людьми. И, пожалуй, самая большая проблема настоящего времени – падение духовности и нравственности подрастающего поколения. Культурные традиции, любого народа к необходимо передавать и уважать, как драгоценность, из поколения в поколение. Воспитание детей легче осуществлять через приобщение их к народным истокам.

Фольклор – сложное, синтетическое искусство. Нередко в его произведениях соединяются элементы различных видов искусств – словесного, музыкального, театрального. Это искусство, создаваемое народом и бытующее в широких народных массах. Фольклорные произведения существуют сотни и тысячи лет в устной форме. В более широком смысле кроме словесных жанров, сюда включают всё народное творчество, проявления духовной (а иногда и материальной) культуры народа — язык, верования, обряды, ремёсла. Народная мудрость научила людей правильно подходить к формированию личности.

Детский фольклор дает нам возможность уже на ранних этапах жизни ребенка приобщать его к народной поэзии. Благодаря этому, еще задолго до ознакомления со сказками, былинами и другим крупными жанрами русского фольклора на материале детского фольклора у малышей формируется внутренняя готовность к восприятию истоков — народной культуры.